

Van de bestuurstafel

Voor StOK is het een turbulent voorjaar. Een intensief PR-offensief met berichten in de lokale pers plus interviews op de lokale en regionale TV en radio, heeft de nodige reacties opgeleverd: zowel morele ondersteuning van ons streven om onze unieke boekcollectie voor Deventer te behouden als suggesties voor alternatieve ruimten. Hiervan komt een aantal in aanmerking voor nader onderzoek. Wij gaan gesprekken aan met de aanbieders en overleggen met onze medewerkers. Daar zijn we nu druk mee bezig.

Het bestuur is op het moment wel optimistisch gestemd. Er lopen verschillende trajecten en er staat versterking voor het bestuur op stapel om mee te denken over een langetermijnvisie. Ondertussen tikt de tijd wel door. Vóór de zomervakantie nemen we een besluit over de toekomst van StOK. Alleen dan hebben we voldoende tijd om op een zorgvuldige wijze de mooie StOK-collectie nieuw onderdak te verschaffen. Want na de geplande verhuizing van de Openbare Bibliotheek zal StOK echt het pand aan de Brink in Deventer moeten verlaten.

Bij dezen wil het bestuur nogmaals zijn waardering uitspreken voor alle medewerkers die, ondanks de onzekere toekomst, met grote toewijding onze StOK-collectie beheren. In een volgend StOKpaardje hoop ik meer concrete informatie te kunnen geven over de StOK ná voorjaar 2018.

Pim van Hulst
Voorzitter StOK

1000 boeken in 1095 dagen

Gemiddeld bijna één kinderboek gerestaureerd in één dag. Deze enorme prestatie komt op naam van StOK-vrijwilliger Jan Boersma. Op 10 maart 2017 leverde Jan zijn duizendste boek terug aan de StOK-collectie. Voortaan staat *Het begin van Jan Willem... van Agatha (rond 1870)* weer te pronken in de kast. Het *StOKpaardje* staat samen met Jan Boersma (76) even stil bij dit bijzondere jubileum.

Van harte gefeliciteerd met dit resultaat! Hoe kijk je erop terug?

Nou, laten we er niet teveel poespas over maken. Boekbinden is mijn hobby en ik doe het met enorm veel plezier. Nadat ik ben gestopt als technisch ontwerper en opleider bij Philips in Drachten had ik StOK weliswaar al ontdekt om vrijwilligerswerk voor te gaan doen maar ze zaten net iets te ver weg voor mij om naartoe te fietsen. Ik woon namelijk in Twello. Zutphen vond ik iets te gortig maar toen StOK verhuisde naar Deventer zag ik mijn kans schoon. Ik meldde mij aan als vrijwilliger en kon direct aan de slag.

Wat heb je precies met boeken?

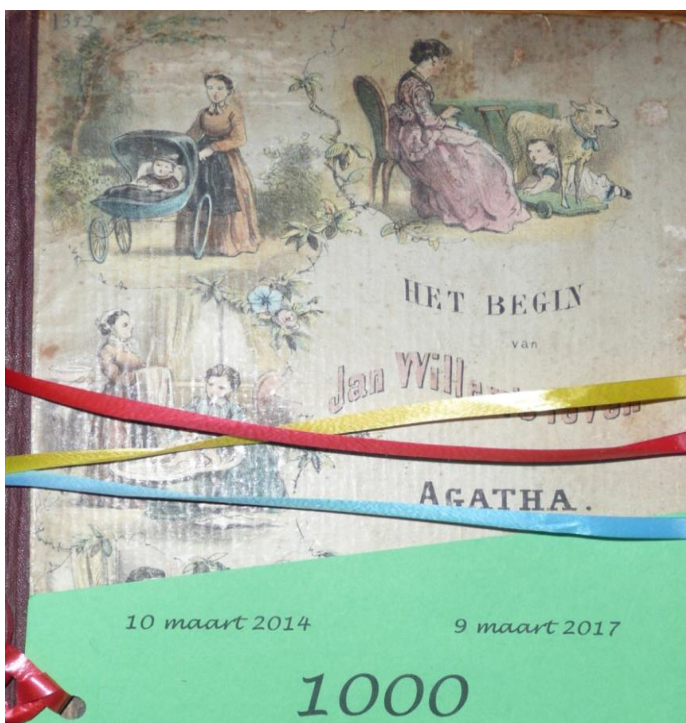
Ik las altijd al veel. In mijn jeugd waren Biggles, Old Shatterhand, The Saint en Havank mijn favorieten. In de laatste jaren zijn het bijvoorbeeld de Millenniumreeks en de boeken van Dan Brown. Maar ook lees ik graag boeken van Geert Mak en titels zoals 'Publieke werken', 'Het Diner' en 'Knielen op een bed violen'. Daarnaast heb ik zelf ook een paar boeken geschreven. Zo waren enkele technische cursusboeken het eerste resultaat van mijn schrijfwerk. In de jaren vlak vóór mijn pensionering heb ik een aantal vakantiereizen gemaakt. Onder meer naar Azië en Midden-Amerika. Onderweg maakte ik dagboek-aantekeningen en veel foto's. Al dat materiaal heb ik verwerkt in het reisboek 'Indrukken uit de verte'. Verder heb ik de dagboeken van mijn vader – ik heb het schrijfgevoel niet van een vreemde – over zijn ervaringen in de Tweede Wereldoorlog aangevuld en in een bredere context geplaatst. Daarnaast heb ik als vrijwilliger bij Landschapsbeheer Gelderland een aantal Oral History-verhalen geschreven.

Van schrijven naar boekbinden. Hoe doe je dat?

Vrij eenvoudig hoor. Via een cursus 'boekbinden' in Apeldoorn, heb ik de beginselen opgepikt. Als je maar eenmaal weet hoe het een en ander in elkaar zit, dan is het niet zo lastig. Dankzij mijn technische achtergrond kostte dat vrij weinig moeite. Een boek restaureren kost vooral veel tijd. En je moet natuurlijk over de goede materialen en gereedschappen beschikken. Hier heb ik een fraaie 'notaris-pers' staan die StOK heeft gekregen van Wiek Akkermans uit Eefde. Hij was een van de twee andere boekbinders die voor StOK boeken repareerden. Beiden zijn er vorig jaar mee gestopt. Verder zie je hier een boekklem staan die ik zelf heb bedacht en gemaakt. Daar klem je een boek in zodat je de rug goed onder handen kan nemen.

Hoe pak je een boekrestauratie aan?

Het hangt er natuurlijk vanaf hoe het boek eruit ziet. Soms moet je behoorlijk slopen. En dan opnieuw – met de hand – naaien of plakken. Vaak moet ook de rug opnieuw. Net als de schutbladen. Een van de ergste dingen die mensen met een boek kunnen doen, is de boel aan elkaar plakken met Sellotape. Dat blaas ik los met behulp van een föhn waarna ik de nog actieve lijmresten verwijder met wasbenzine. Vanwege de geur doe ik dat echter thuis. Helaas blijf je altijd de gele plek zien die achterblijft. Als ik een boek sloop, maak ik de katernen los, prik dan zonodig met een zelf op maat gemaakte mal de gaatjes voor het naaigaren op vaste afstanden. Daarna is het een kwestie van naaien en het boekblok weer in de band zetten. En zo is een boek dan weer klaar voor de toekomst.

Jan, bedankt voor al je monnikenwerk in de afgelopen jaren en we hopen dat je zeker nog je 2.000^e gerestaureerde kinderboek bij StOK haalt!

René de Bie

Recente schenkingen

De MULO-ridders door Jan Oerbelt, met illustraties van M.J. G. Thomassen. Uitgegeven in 1943 door Uitgeverij Roskam, Keizersgracht 786 te Amsterdam-Centrum. 207 pagina's. Afmetingen: 15 bij 21 cm. Genre: jongensboeken, avonturen. K-nummer 49. Fondsnummer 37.

Liesje bakt poffertjes, een kookboek voor kleine meisjes door Villa Thrap Wahl. Uit het Noors bewerkt door Hanny Brink. Omslag en illustraties van Piet Marée. Uitgegeven in 1938 door de Zuid-Hollandse uitgeverij. 85 pagina's. Afmetingen: 17 bij 27 cm. Genre: kookboeken, meisjesboeken, informatief (zie boekbespreking door Lot van den Akker).

De drie beertjes, naverteld door Han G. Hoekstra met tekeningen van F. Rojankovsky. Uitgegeven in 1946 door De Bezige Bij in de serie 'Gouden Boekjes', nr. 15. 28 pagina's. 17 bij 19,5 cm. Genre: sprookjes.

Verhalen over Indië voor Nederlandsche jongens en meisjes door C. J. Rutten-Pekelharing met zwart/wit foto's. Uitgegeven door het Koloniaal Instituut te Amsterdam. 140 pagina's. Afmetingen: 28 bij 22 cm (oblong). Genre: informatief, aardrijkskunde, volkeren, natuur.

De kleine koning door Fritz von Ostini, vertaald door Top Naeff, met platen van Hans Pellar. De platen zijn in kleur met goudopdruk. Uitgegeven in 1910 door Holkema en Warendorf te Amsterdam. 25 pagina's. Afmetingen: 29 bij 27 cm. Genre prentenboeken, sprookjes.

Lot van den Akker

Even voorstellen: Joyce Noordergraaf

Ik schrijf liever over iets anders of anderen dan over mijzelf, maar toch zal ik een poging wagen mij als nieuw redactielid voor te stellen. 52 jaar geleden ben ik geboren in Nijmegen en ik woon, na vele andere plaatsen als woonplaats zoals Rotterdam, Lelystad, Alphen a/d Rijn, Breda en Wijhe, sinds ruim een half jaar in Deventer. Totdat ik de kinderen kreeg werkte ik als activiteitenbegeleidster. Daarna ben ik overgestapt naar de cultuurwetenschap. Via de Open Universiteit heb ik kunst- en cultuurbeleid gestudeerd. Vervolgens ben ik doorgegaan met cultuurwetenschappen. Vlak voor mijn scriptie lukte het niet om verder te gaan, onder andere vanwege allerlei mantelzorgtaken.

Inmiddels organiseer ik verschillende museumactiviteiten en schrijf ik regelmatig artikelen over cultuur. Bij mijn eerste bezoek aan de bibliotheek van Deventer kreeg ik een folder mee. Hierin stond ook iets over Stichting 't Oude Kinderboek. Dit trok mijn aandacht. Zo heb ik in het verleden wel eens de wens gehad een kinderboekenwinkeltje te beginnen. Dat kwam er weliswaar niet van, maar dit komt wel een beetje in de buurt. Ik bezocht de StOK-website en zag dat ze nog medewerkers en redactieleden zochten. Daar ben ik op afgestapt en zo schrijf ik nu mijn eerste bijdragen in het *StOKpaardje*.

Joyce Noordergraaf

Even voorstellen: René de Bie

Sinds kort mag ik mij hoofdredacteur van het *StOKpaardje* noemen. Mijn naam is René de Bie (57) en ik ben al een hele tijd zelfstandig tekstschrijver. Ik woon bijna een jaar in Deventer en heb via StOK vrijwilligerswerk gevonden dat aansluit bij mijn vakgebied. Als vader vertelde ik mijn – toen nog kleine – zoons verhalen uit mijn hoofd. Ondanks aandringen heb ik ze nooit op papier gezet. Toch wel zonde achteraf. Maar nu heb ik de draad opgepakt en ik hoop rond de Kinderboekenweek mijn eerste voorleesboek in eigen beheer te publiceren. Naast dit kakelverse boek, vind ik oude kinderboeken ook reuze interessant.

Op deze plek wil ik Candida van der Horst en Diederik Gerth van Wijk, die tijdelijk de redactie van het *StOKpaardje* hebben versterkt, hartelijk danken voor hun inzet. Samen met een enthousiaste redactie hoop ik de lezers van het *StOKpaardje* elk kwartaal te verrassen met interessante columns, recensies en achtergronden over dit boeiende onderwerp. Namens de voltallige redactie wens ik u veel leesplezier.

René de Bie

Rie Cramer, een eigenzinnige dame

Mijn keuze voor Rie Cramer als illustrator voor de periode jaren '20 en '30 van de vorige eeuw werd bepaald door de lange tijd waarin zij haar werk maakte. In feite beslaat haar werk de hele periode die wij in de komende nummers zullen bespreken.

Al in 1906 kwam haar eerste werk, *Voor meisjes en jongens*, uit. Zij was toen 17 jaar. In 1974, drie jaar voor haar dood – zij was toen 87 jaar – verscheen haar laatste boek, *De vier jaargetijden*. Hierbij moet worden aangemerkt dat dit werk in de oorlog was getekend en kennelijk pas veel later werd uitgegeven.

Zeer veelzijdig

In de jaren '20 en '30 ontwikkelde zij zich op vele gebieden. Zij tekende, maakte litho's en aquarellen. Zij experimenteerde met etsen en houtsneden. Later hield zij het bij pen en penseel. Voor de contouren van haar figuren gebruikte zij zwarte inkt, de rest aquarelleerde zij met zachte kleuren. In de jaren '30 maakte zij ook keramiek, poppen en poppengroepen. Naast illustrator was zij schrijfster van verschillende boeken voor kinderen en volwassenen en van autobiografische schetsen. Zij ontwierp ook kostuums en decors voor het toneel. Kortom, een zeer veelzijdige vrouw, die haar privéleven vrijuit leefde.

Losbandig gezin

Marie Cramer werd in 1887 geboren in Soekaboemi (Nederlands-Indië) in een groot huis met veel bedienden. Moeder was een koele vrouw, vader was kapitein en dus zelden thuis. Haar twee oudste zusjes Etty en Tootje waren in Holland voor hun opvoeding zodat haar zusje Erry overbleef als haar speelkameraadje. Zelf vond zij het een losbandig gezin (voor die tijd), schrijft zij in *Flitsen*, haar autobiografische aantekeningen. Tootje studeerde muziek, Etty toneel en zelf zou zij later naar de Tekenacademie gaan. Dat was natuurlijk wel bijzonder, begin 20^e eeuw. In 1896 verhuisde Rie met moeder en zusje Erry naar Arnhem. Vader bleef in Nederlands-Indië voor zijn werk. Aan de Arnhemse Teekenschool Kunstoefening kreeg zij haar eerste tekenlessen. In 1904 ging vader Cramer met pensioen en verhuisde het hele gezin naar Den Haag, waar Rie de Academie voor Beeldende Kunsten bezocht (1905-1907).

Olieverfportret van Rie Cramer door H. L. Verwey, 1913

Relaties

In 1912 trouwde Rie haar jeugdliefde uit Arnhem, Peter Otten. Hij was substituut-griffier van de rechtbank in Amsterdam en publiceerde gedichten in De Gids. Het huwelijk hield slechts 16 maanden stand, omdat zij toch niet bij elkaar pasten. Tussen 1914 en 1919 had zij een verhouding met Albert Plasschaert, dertien jaar ouder, getrouwd en kunstcriticus. Hij complimenteerde haar met haar werk, maar maakte haar tegelijk duidelijk dat zij zeker niet de beste was. Later schreef Rie over hem: 'Hij heeft een grote, zo niet de grootste invloed op mijn leven gehad'. Na de 1^e Wereldoorlog ging Rie met haar zus Erry, die bij het toneel werkte, naar Parijs. Zij verkeerden in kunstenaarskringen en Rie genoot daar erg van. Toen Erry longproblemen kreeg ging Rie met haar mee naar een sanatorium in Zwitserland. Begin 1919 reist zij alleen door naar Rome en raakt onder de indruk van de schilderijen van Botticelli. Daar besluit zij ook een einde te maken aan haar verhouding met Plasschaert.

Lago Maggiore

In 1922 trouwt Rie met Eduard Verkade. Twee jaar later krijgen zij een kind, dat dood gaat bij de geboorte. Het was geen gelukkig huwelijk, voornamelijk te wijten aan Verkade, die ontrouw was en volledig opging in zijn werk als regisseur. Bovendien was hij gokverslaafd. Toen Verkade op tournee ging in Suriname en de Antillen vertrok Rie met vrienden naar Zwitserland, waar zij 9 maanden verbleef in een 'droomhuisje' aan het Lago Maggiore. Terug in Nederland liet zij haar eigen droomhuisje bouwen aan de Haagse Fuutlaan. Hier maakte zij samen met Fransje Carbasius, haar jeugdviendin, keramiek, poppen en poppengroepen.

In 1937 zag zij zich genoodzaakt – vanwege de crisis – kleiner te gaan wonen en verhuisde naar de Celebeslaan. Vlak voor de 2^e Wereldoorlog ging zij op kamers wonen bij Dick en Betsy Verbeek, een bevriend acteusechtbaar. Hier bracht zij de hele oorlog door. In *Flitsen* zegt zij een hekel te hebben aan sleur en een geordend gezinsleven, wat zij weet aan haar kille moeder.

Oorlog

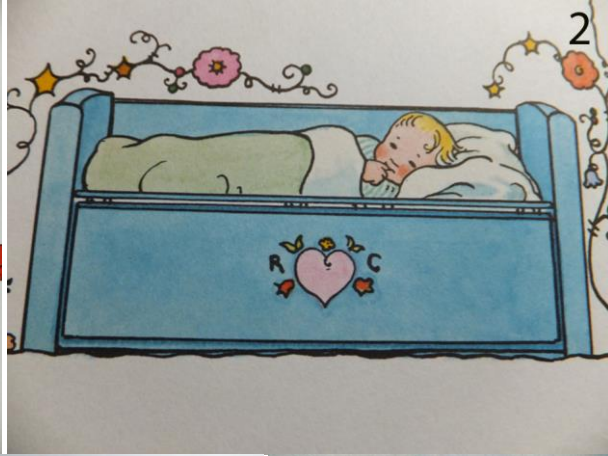
In haar romans *Zij, wij en jij* (1937) en *Het land van belofte* (1938) verwoordde Rie haar afkeer van het nationaal-socialisme en de Jodenvervolgung. Zij hielp in de oorlog onderduikers en vluchtelingen. Ook schreef zij verzetsgedichten, die na de oorlog werden gebundeld onder de titel *Verzen van Verzet*, ten bate van de Stichting '40-'45.

Naoorlogse jaren

Omstreeks 1946 kocht zij in Laren het huis De Egelantier. Het echtpaar Verbeek trok bij haar in. Dick overleed in 1954, waarna Rie en Betsy naar Mallorca vertrokken. Later kwam ook Carbasius. Rie en Fransje maakten tegels en tegeltableaus in Mallorcanse stijl, die zij aan toeristen verkochten. In 1965 overleed Betsy en Rie werd slecht ter been. Zij keerde in 1971 met Fransje terug naar Nederland en ze vestigden zich in Blaricum. Rie was bijna 90 jaar oud toen zij overleed in 1977 in het Larense verpleegtehuis De Stichtse Hof.

Werk

Rie Cramer was veelzijdig in haar creativiteit als illustrator, schrijfster, maakster van litho's, aquarellen, keramiek, poppen, decors en toneelkostuums. Het maakte niet uit waar en met wie zij woonde, er werd altijd iets gemaakt. Het aantal boeken dat is uitgegeven met haar werk is meer dan 200, de herdrukken niet meegerekend. Zij heeft naam gemaakt als toonaangevende vernieuwer van de Nederlandse kinderliteratuur. Jacqueline Burgers (haar biograaf) typeert haar als een tevreden durfal die van het leven genoot. Zij heeft met haar werk veel bewondering oogst, maar kreeg ook kritiek. Zo zou zij te weinig maatschappelijk geëngageerd zijn geweest en het leven al te rooskleurig hebben voorgesteld. Rie vond echter dat er in de literatuur al genoeg aandacht was voor de zwakkeren in de samenleving. Zij wilde juist de nadruk leggen op levensplezier en optimisme. Zij was erg ontevreden over de kinderliteratuur uit haar eigen jeugd. Zij snapte als kind niets van de haar geleerde versjes en heeft het over het 'grauwe zangboek'. Zij zocht van jongs af aan naar een eigen stijl, waarin kinderen zichzelf en hun leefomgeving konden herkennen.

Poppen

De meeste mensen kennen haar van de 'zoete plaatjes' (afbeelding 1 en 2) in haar boeken met versjes, liedjes en seizoenen. Haar werk is echter meer dan dat. De illustraties bij sprookjes zijn veel sierlijker, lijken iets Italiaans te hebben (afbeelding 5). Ze hebben ook humor al is het net een beetje te overdreven (afbeelding 3 en 4). De illustraties bij *De Vertellingen van 1001 Nacht* zijn soms wat gestileerd en ademen een oosterse sfeer (afbeelding 6 en 7) uit, passend bij die vertellingen.

Als kind was ik dol op haar illustraties, vooral die waar poppen op stonden. Dat waren beelden die zijn blijven hangen en die ik me nu nog zo voor de geest kan halen. Zij spraken zeker tot mijn verbeelding, want ik speelde ze na. Zo was er het plaatje waarop een kerstdinertje werd aangericht voor de poppen (afbeelding 8). Ik heb eindeloos gezeurd bij mijn moeder of ik een brandend kaarsje op mijn poppentafel mocht. Uiteindelijk mocht dat, onder toezicht. Dat was geweldig en ik zal het nooit vergeten. Dus voor mij is Rie Cramer voor altijd verbonden met mijn jeugd.

Tineke Aronson

Bronnen:

Rie Cramer, leven en werk – Jaqueline Burgers

1001 vrouwen uit de Nederlandse geschiedenis – Els Kloek

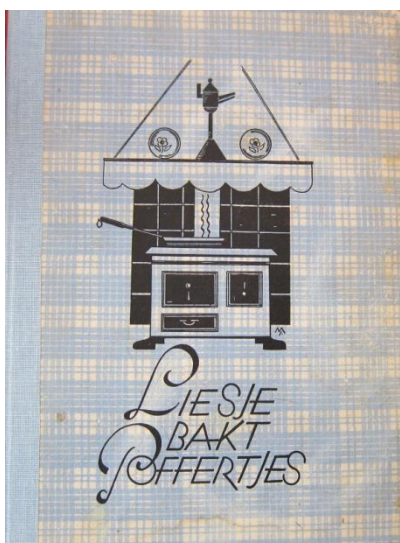
Vertellingen van 1001 nacht – Nienke van Hichtum

Boekbespreking

Liesje bakt poffertjes

Nu heel Holland bakt en er in bijna elk TV-programma wel iemand staat te kokkerellen, is het grappig om een kinderboekje vol zelfmaak-recepten te ontdekken. En reken maar niet op verantwoord of gezond voedsel! Nee, het staat vol met vette, zoete en machtige smullerijen. Kennelijk is de crisis nog niet doorgedrongen in Noorwegen in 1938. Of was het juist aantrekkelijk om alleen maar te lezen over al die heerlijkheden, ook al kon je er alleen maar over fantaseren.

Mijn moeder vertelde hoe ze in de Hongerwinter niets liever deed dan met vriendinnen recepten uitwisselen en zich voorstellen hoe heerlijk het zou zijn deze na de oorlog weer volop te kunnen verwezenlijken. Ze verzamelde tot ver na die tijd nog kookboeken, maar was zelf helaas een belabberde kokkin. Spinazie heb ik vroeger nooit anders dan uit blik gegeten! Het is aardig dat in dit boekje de Noorse sfeer wel is blijven doorklinken en er ook enkele typisch Noorse recepten in staan, zoals rødkrøt en roompap.

Familie van Liesje

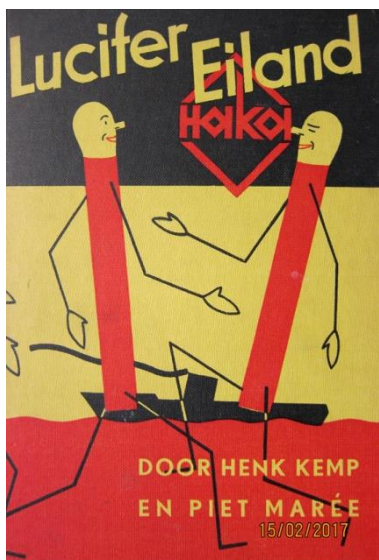
In het boek wordt in elk kapittel een nieuw recept behandeld. Tegelijk maken we stukje bij beetje kennis met de familie van Liesje. In de eerste hoofdstukken ontmoeten we de grootmoeder, van wie Liesje de meeste kooklessen krijgt. Ook is er een zusje, dat Zusje heet. Zij is jonger dan Liesje, maar degelijker van aard. Het is dan ook verwonderlijk voor de familie dat Lies opeens belangstelling voor koken ontwikkelt. Grootvader is voornamelijk in beeld doordat hij de recepten uittipt en vooral de gerechten proeft. Pas in hoofdstuk zeven blijkt dat er ook een moeder in huis is, die zich niet met de kokerij bezig houdt, maar wel uitgaat. Ook komt er nog een tante op bezoek bij haar ouders. De vader van Liesje en Zusje is volledig uit beeld, zonder nadere verklaring.

Meer dan alleen recepten

Behalve kooklessen komen ook andere zaken aan de orde. De kinderen leren eenvoudig naaiwerk te verrichten, afstand te doen van hun speelgoed waar ze te groot voor zijn geworden en over de omgang met schildpadden.

Ook is er een tabelletje voor eetlepels en grammen. Alle recepten zijn voor tussendoor, als nage-recht of voor op de boterham. Zo maken we: poffertjes, geleipudding, kopjestaart, zandtaart, saus, røtgrøt, mayonaise, schuimpjes, kaneelsandwiches, suikerkoek, rompap, limonade met spuitwater, wintertaart, geleipudding met frambozen en eiwitkoekjes.

Tekeningen van Piet Marée (1902-1999)

De illustrator is bekend door de vele omslagen die hij voor kinderboeken maakte. Behalve dat schreef hij boeken over fotografie en over handenarbeid (*Knutsel mee met Piet Marée*). Aansluitend op 'De Stijl' was hij aanhanger van de 'Klare Lijn'. Deze strakke manier van tekenen resulteerde in luciferachtige poppetjes en sterk vereenvoudigde vormen zonder perspectief, die uitnodigen tot natekenen en inkleuren. Maar je moet er wel van houden...

Schrijfster Villa Thrap Wahl (1920-2011)

Zij is bekend van meerdere kookboeken, die echter niet uit het Noors zijn vertaald. In het Nederlands is er alleen een vervolg op het boekje over Liesje: *Lies leert koken, een kookboek voor grote meisjes*.

Lot van den Akker

Boek gezocht

We zoeken deze keer een kinderboek uit de veertiger jaren. Waarschijnlijk iets met 'Bobby'. De eerste zinnen uit het boek zijn: *Bobby wil graag groot zijn. Maar hij is nog klein want als Bobby groot was, zou hij netjes zijn*. Wie weet of dit boek ergens verkrijgbaar is en ook wat de juiste titel is?

De zoekvragen van de vorige keren zijn opgelost! Over het boekje van het jongetje dat niet wilde slapen kregen we wel vier goede antwoorden binnen: *Van een jongetje dat niet naar bed wilde*, was de juiste titel.

Ook het boek over de oude man Napa, met dierenverhalen erin, is opgespoord. Het betreft *Indiaanse sprookjes* door de Amerikaanse schrijver Frank Bird Lindermans, met illustraties van Herman Moerkerk.

Lot van den Akker

De roman voor oudere meisjes

Herinnert u zich nog dat in de bibliotheek de jeugdboeken waren ingedeeld op leeftijd? Ik las zo'n drie à vier boeken per week en was dus snel door de boeken heen die bij mijn leeftijd pasten. Vanaf twaalf jaar werd het een beetje interessant. Want dan stond voor in het boek 'roman voor oudere meisjes'. Die boeken las ik stiekem in een hoekje van de bieb. Ik zie nog de bibliotheekmevrouw streng over haar bril kijken als ik probeerde zo'n boek mee naar huis te nemen. Zij zag kennelijk dat ik nog geen twaalf jaar was.

Dat waren de boeken over meisjes zoals ik. Zij gingen naar MULO of HBS, hadden vriendinnen, haalden streken uit op school, gingen soms werken, werden verliefd en leefden nog lang en gelukkig. Vooral dat laatste wilde ik ook, het leek me heerlijk om verliefd te zijn en dan was je ook 'groot' en kon een eigen leven gaan leiden.

Ik groeide op in de jaren vijftig en zestig en in die tijd verschenen veel van deze boeken. Eerst gebonden en later in pocketvorm. Westfriesland gaf bijvoorbeeld de *Zonnereeks* uit en de *Witte Ravenpockets*. Kluitman de *Sneeuwbalserie*, die later ook in pockets verschenen. Vooral de titels en de illustraties op de kaft spraken tot mijn verbeelding. Wat te denken van: *Het geluk wacht bij de evenaar*, *Waar is je hart Claudia?* en *Ursula trouwt in Singapore*. Als je 14 of 15 jaar bent beland je vanzelf in hogere sferen.

Niespoeder

Bij het opruimen van teruggebrachte boeken kwam ik ze weer tegen bij StOK. En natuurlijk ging er een stapeltje mee naar huis. Ik lees ze weer met veel plezier. Net als toen, weer zo'n drie à vier exemplaren per week. Waarom vind ik dat zo leuk? Het roept de vergeten sfeer van jaren geleden. Als het donker was en je had huiswerk gemaakt met een vriendin werd je nog thuisgebracht door haar broer. De dokter kwam nog aan huis en je gooide niespoeder in de koffie van die vervelende leraar. Je kocht in de pauze een puddingbroodje voor 10 cent en daar zat echte banketbakkersroom in, geen gele vla met stijfjel. Dat waren nog eens tijden!

Tineke Aronson

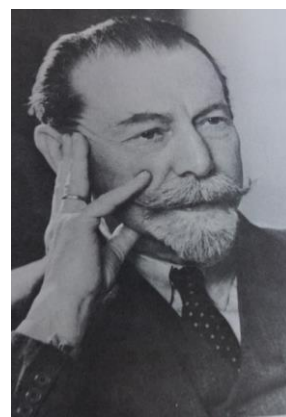
Cornelis Jetses, meer dan een bescheiden vakman

Illustraties van de twintigste eeuw als leidraad voor het StOKpaardje van 2017. Het onderwerp sprak mij erg aan omdat ik, ondanks dat ik graag lees, heel visueel ben ingesteld. Voor deze aflevering richten we ons op de jaren 20 en 30 van de twintigste eeuw. Nu is dat voor mij (mijn leeftijd is 52) ver voor mijn tijd, maar toch welde er gelijk een afbeelding in mijn geheugen op die volgens mij wel uit die periode zou kunnen zijn.

Later bleek dat de illustratie zelfs nog wat ouder is (1904). Maar die vrijheid permitteer ik mij omdat ze tientallen jaren in schoolleesboekjes heeft gestaan. Het gaat om een prent van Cornelis Jetses die ik (midden jaren 70) kreeg voor mijn verjaardag. Jarenlang hing hij, tussen de posters van popsterren, op mijn slaapkamer. Een meisje en een jongetje met een poes in een tuin. Ik vond hem erg mooi en leuk omdat hij zo ouderwets was en de sfeer van vroegere tijden uitstraalde. Mijn moeder vertelde dat het Ot en Sien waren en dat deze plaat uit een oud schoolboekje afkomstig was. Al gauw kwam ik erachter dat 'die Jetses' veel meer had gemaakt. Daarom in het StOKpaardje meer over zijn werk en leven.

Arm maar gelukkig

Cornelis Jetses werd geboren op 23 juni 1873 in Groningen. Zijn ouders, Albert en Everdina, hadden het niet gemakkelijk. Ze waren erg arm. Zijn vader werkte als korenarbeider in een graanpakhuis. Dat was slecht betaald en ongezond werk. Bovendien stierven er drie van de zes kinderen op jonge leeftijd. Toch heeft hij aan zijn jeugd blijde herinneringen bewaard. Er

heerste volgens hem een opgewekte geest en ze hadden een grote familie en vriendenkring. Al op de volksschool ontdekte een onderwijzer zijn tekentalent. Die leerkracht stimuleerde hem zoveel mogelijk. Hij mocht ook kaarten tekenen voor de aardrijkskundeloes. Met twee vriendjes vormde hij een tekenclubje. Zij kochten samen houtskool en papier en trokken naar buiten om te schetsen.

Werken bij steendrukkerij

Op dertienjarige leeftijd ging hij werken bij een steendrukkerij. Hij werd daar opgeleid tot tekenlithograaf. Maar dat viel tegen. Hij werd meer als knechtje voor van alles en nog wat gebruikt. Gelukkig vond hij vlug ander werk bij de drukkerij Casparie & Zn. Hier voelde hij zich wel thuis. Hij hield zich bezig met chromolithografie, steendruk in kleuren. Overdag werkte Cornelis op de drukkerij en 's avonds volgde hij tekenlessen aan de Academie Minerva. Zijn tekentalent ontwikkelde zich zeer voorspoedig. Klanten van de drukkerij wilden graag gebruik maken van dit talent. Zo kreeg hij vele opdrachten, zoals nieuwjaarskaarten en promotieplaten voor studenten, zodat hij zelf zijn lessen kon bekostigen en ook zijn ouders tot steun kon zijn.

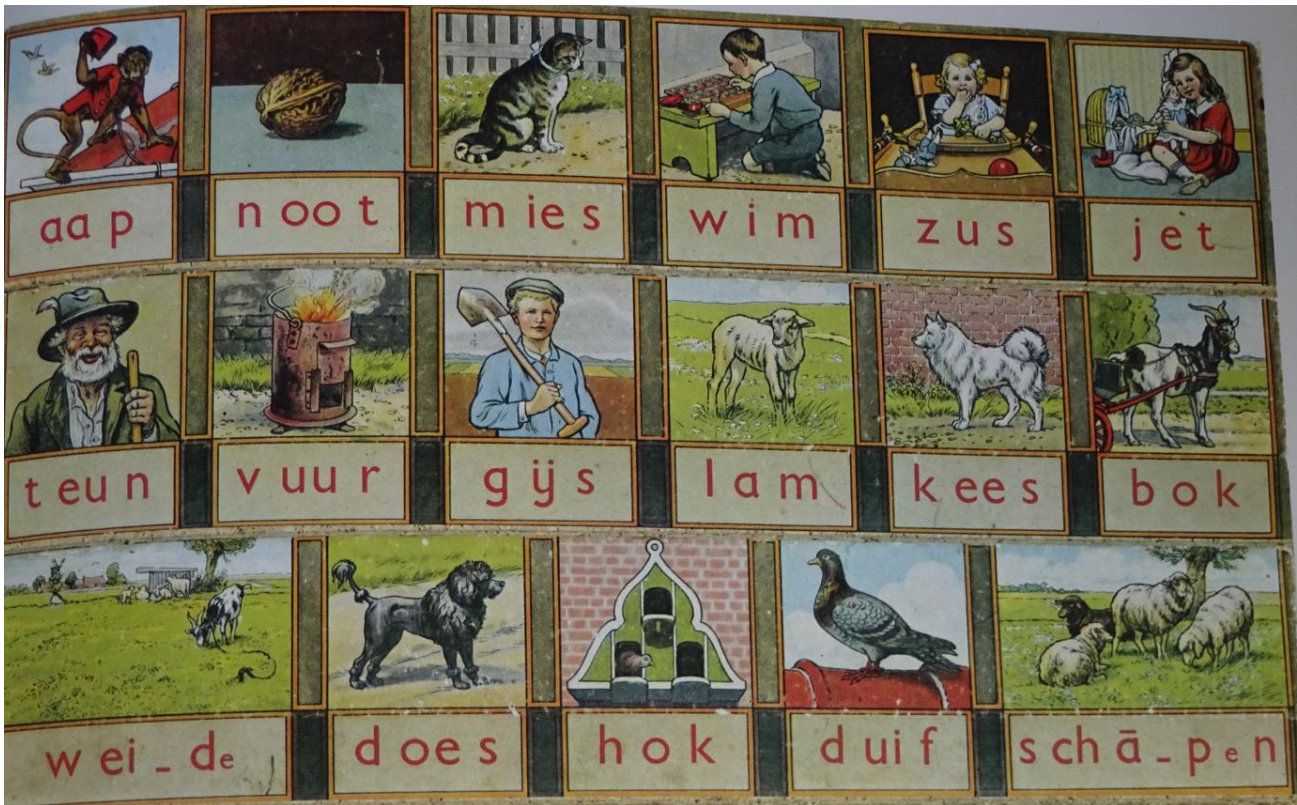
Muur- en plafondschilderingen

Cornelis wilde echter vooruit in de wereld en zo vertrok hij in 1894 met de stoomtrein naar Bremen in de hoop er als kleurlithograaf aan de slag te geraken. Zijn tante wilde hem wel in huis nemen. Zijn oom was hoefsmid en had een succesvolle zaak. Eenmaal in Bremen ging Cornelis Jetses eerst studeren aan de 'Kunstgewerbeschule'. De directeur droeg de jonge Hollander voor aan de historieschilder Arthur Fitger die naar een leerling vroeg. Hij had hulp nodig bij de uitvoering van muur- en plafondschilderingen. Jetses was zeer vergenoegd met dit aanbod. Hun samenwerking zou vele jaren duren en vooral de invloed op zijn culturele vorming was zeer groot.

Jetses kwam bij Fitger in een volledig andere wereld terecht. Hij kwam in aanraking met de literatuur en ontmoette bij Fitger bekende kunstenaars en componisten. Op advies en voorspraak van Fitger ging Jetses twee jaar schilderkunst studeren aan de Rijksacademie van Beeldende Kunsten in Amsterdam bij August Allebé en Nicolaas van der Waay. Allebé streefde naar exacte weergave, ook in de details en bouwde daarmee voort op de tradities van de zeventiende-eeuwse Hollandse schilderkunst. Hij wilde dat zijn studenten kozen voor helderheid, klaarheid en zuiverheid. Jetses heeft deze raad zijn leven lang ter harte genomen.

Verblijf op jachtslot

Terug bij Fitger werkte Jetses aan vele opdrachten mee waaronder schilderingen in het Hamburger Rathaus, de Bremer concertzaal en Schloss Oldenburg. Het hoogtepunt tijdens zijn Duitse tijd was zijn verblijf op het jachtslot de Heldburg van de hertog van Sachsen-Meiningen in Thüringen. Omdat hij zelf in zulke armoedige omstandigheden was opgegroeid ervoer hij dit verblijf als sprookjesachtig.

Terug in Holland

24 augustus 1899 trouwde Cornelis Jetses in Groningen met Alberdina Holkamp. Zij gingen in Duitsland wonen. De vraag naar grote barokke plafond- en muurschilderingen zou echter snel afnemen dus werd het tijd voor een wending van zijn carrière. Vanwege zijn jarenlange werkervaring in drukkerijen probeerde hij opdrachten te krijgen als illustrator. Via een vriend kreeg hij een opdracht illustraties te verzorgen voor een catalogus van een meubelfirma. Deze werd uitgegeven bij Wolters. Jetses schreef hen een keurige brief met als vraag of zij bij volgende opdrachten aan hem wilden denken. Directeur E.B. ter Horst jr. van uitgeverij Wolters besloot met de jonge schilder in zee te gaan. Dat zou zeer goed uitpakken.

Zelfwerkzaamheid

Jetses werd gevraagd voor het illustreren van vier schoolboekjes. Hiervoor maakte hij kennis met Hindericus Scheepstra (1859-1913), leraar aan de rijkskweekschool in Groningen, die eerder in contact was gekomen met de Haagse pedagoog Jan Ligthart. Zij stonden vernieuwing in het onderwijs voor. Daarbij pleitten zij voor aanschouwelijk onderwijs. Het kind en zijn leefwereld zouden centraal moeten staan. Zelfwerkzaamheid, het doorbreken van de rigide vakkenscheiding en functionele kennis in plaats van gortdroge weetjes moeten van de luisterschool een 'doe-school' maken. Voor die school gaan ze nieuwe leermethoden schrijven. Informatieve boekjes voor de zaakvakken maar ook nieuwe series leesboekjes omdat ze de bestaande leesboekjes maar saai vonden...

Vervolg in de volgende uitgave van het *StOKpaardje*

- Brengt roem en eer wel voldoende geld in het laatje van Cornelis Jetses?

Van de penningmeester

Ik zal het u eerlijk zeggen: in de vorige editie van het *StOKpaardje* durfde ik de donateurs niet te herinneren aan de jaarlijkse donatie. Zo slecht waren de voortekenen toen, maar inmiddels gloort er weer serieus perspectief en lijkt er weer een zonnige toekomst te zijn waarin we iedere bijdra-

ge goed kunnen gebruiken. Onze dagelijkse uitgaven kunnen we voor ongeveer twee derde uit de verkoop van dubbele boeken financieren, maar voor de rest hebben wij uw bijdrage hard nodig, en met een verhuizing in aantocht zullen er heel wat eenmalige uitgaven bij komen. Ik wil u dan ook – voor zover u dat nog niet hebt – gedaan vriendelijk vragen ons werk te willen (blijven) steunen door ook dit jaar weer een bijdrage van 25 euro (of meer natuurlijk!) over te boeken op IBAN NL18 RABO 0140 7488 65 onder vermelding van 'Donatie 2017'. Bij voorbaat hartelijk dank!

Diederik Gerth van Wijk

Colofon

Stichting 't Oude Kinderboek
Brink 70
7411 BW Deventer
0570-675700
info@stichtingtoudekinderboek.nl
www.stichtingtoudekinderboek.nl
ISSN 1873-9474 (gedrukt)
ISSN 2211-7989 (online)
IBAN NL18 RABO 0140 7488 65
StOK is een culturele ANBI

Doelstelling:

Het verzamelen, bewaren, ter inzage geven, uitlenen van en informeren over in principe niet recent verschenen kinder- en jeugdliteratuur, in het bijzonder uit het Nederlandse taalgebied.

Redactie het StOKpaardje:

Lot van den Akker, Tineke Aronson, René de Bie, Joyce Noordergraaf

Sluitingsdatum kopij volgende nummer: maandag 26 juni 2017

Stichting 't Oude Kinderboek streeft ernaar om de rechten betreffende de illustraties en de afbeeldingen te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten hierop te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot Stichting 't Oude Kinderboek wenden. Zonder toestemming van StOK mag niets uit de artikelen worden overgenomen. Heeft u naar aanleiding van de nieuwsbrief vragen of opmerkingen, dan kunt u ons [mailen](mailto:info@stichtingtoudekinderboek.nl) of bellen.

